

**DE CULTURELE BETREKKINGEN TUSSEN BELGISCH EN
NEDERLANDS LIMBURG NA 1945**

INLEIDING

I. Ontwikkelingen vóór 1945

Dat 1945 hier als uitgangspunt wordt genomen, heeft natuurlijk te maken met het feit dat dit jaartal als einde van de Tweede Wereldoorlog in velerlei opzichten een aanzienlijke cesuur betekende, en als zodanig dus bruikbaar was om zo een periode af te bakenen voor dit onderwerp. Echter, hoezeer ook terecht, en gezien de vele en snelle ontwikkelingen na 1945 ook nodig, toch moet er eerst nog kort worden gememoreerd aan de periode ervóór om een goed overzicht en begrip van de ontwikkelingen te verkrijgen.

Grofweg kunnen we stellen dat de 'scheuring' van de beide Limburgen na 1839 door een groot deel van de bevolking als onnatuurlijk werd ervaren en dat men poogde om de onderlinge contacten zoveel mogelijk te behouden. Dit lukte lange tijd vrij goed. Immers: er waren vele bindende elementen tussen hen. Om er enige te noemen: eenzelfde cultuurtaal, eenzelfde dialect, eenzelfde godsdienst, eenzelfde mentaliteit en sociale structuur, een gemeenschappelijk historisch verleden, vele familiebanden, en niet op de laatste plaats elkaars nabijheid. Natuurlijk was de slechte infrastructuur een belemmerende factor, met name oeververbindingen over de Maas waren zeer schaars, maar deze situatie was vóór 1839 ook al zo of zelfs nog erger. Daarentegen was de nieuwe 'grens' nauwelijks een extra belemmerende factor. Tot 1914 was er sprake van vrij grensoverschrijdend verkeer, zonder dat men over een paspoort behoefde te beschikken. Zo bleef ook bijvoorbeeld Belgisch geld algemeen aanvaard betaalmiddel in Nederlands Limburg.¹

Tot die tijd was er nog steeds sprake van 'één volk', berichten meerdere bronnen, als men het over de Limburgers aan beide zijden van de Maas had.² Vaak werd er ook over de 'Maaslanden' of het 'Maasland' gesproken. Het geeft ook een beetje een geografische beperking aan. Aan

¹ H. Eussen, *Limburg een randprovincie*, in: *Limburg onder de gouden Oranjeson, 1898-1948*, Heerlen 1948, pag. 17 e.v.

² M. Kemp, *Geschiedenis van Limburg*, Maastricht 1946, pag. 94.

weerszijden van de Maas was het contact het intensiefst. Hoe verder er vanaf, hoe geringer het werd.

Maar met allerlei ontwikkelingen gedurende en vlak na de Eerste Wereldoorlog, kwam er aan dit beeld toch een einde. Ondanks de solidariteit die de Nederlandse Limburgers betoonden bij het opvangen van Belgisch Limburgse vluchtelingen in 1914, na het uitbreken van de oorlog.³

Wat er voornamelijk veranderde, was het feit dat de moderne staat in al zijn geledingen steeds meer invloed ging uitoefenen op zijn bevolking, en de Eerste Wereldoorlog het nationaliteitsbesef ook meer had doen aanwakkeren bij de mensen. Daarbij kwam nog dat de territoriale aanspraken van België op Nederlands Limburg in 1918 slecht vielen. Hoezeer men de Belgisch Limburgers ook was toegeneegen in Nederlands Limburg, men voelde zich tegelijkertijd meer dan vroeger deel van Nederland. Nu, na 1918, en anders dan voorheen, dreigde de staatsgrens beide gebieden verder van elkaar te verwijderen. De staatsgrens, met vele grensformaliteiten, werd reëler dan ooit, en er dreigde een mentaliteitsverandering, waardoor de bewerking meer werd gericht op het eigen land. Het werd tijd om elkaar opnieuw de hand te reiken, anders dreigde het contact voorgoed verloren te gaan. De staatsgrens zou dan tevens een cultuurgrens gaan worden.

Jappe Alberts zegt dat in beide Limburgen de wederzijdse culturele uitwisseling stagneerde in de periode tussen de beide wereldoorlogen.⁴ Echter, juist in deze tijd ontstond er een tegenbeweging, die het gevaar inzag, en die poogde de weg naar het herstel in te slaan. Er ontstond een streven naar het behoud van wat werd genoemd 'de ideële eenheid der Limburgse Maaslanden'.⁵ Men zag de Limburgse culturele identiteit in beide landen bedreigd, en wilde daarom steun bij elkaar zoeken. Het streven had eerst nog geen eigen naam of vast kader. Maar op het eind van de jaren dertig werden de gelegenheden waarbij men bij elkaar kwam en contacten legde, steeds talrijker. Onder de pioniers van dit streven bevond zich de schrijver Matthias Kemp, die al vanaf 1920, toen nog met beperkt succes, probeerde om samenwerking op literair en algemeen cultureel gebied van de grond te krijgen. In 1934 betoogde hij dat 'deze beide Limburgse gewesten als een ideële eenheid worden be-

³ R. Schuursma e.a., *14-18 De Eerste Wereldoorlog*, deel 2, *Vluchtoord voor België*, Amsterdam 1976, pag. 357, artikel door J. Beyers-Bell.

⁴ W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van de beide Limburgen*, deel II, Assen 1974, pag. 262.

⁵ M.K., Benelux-Benelim, in: *Echo*, maandblad, juni 1952, pag. 59-60, en M. Kemp, *Geschiedenis van Limburg*, Maastricht [1934].

schouwd, in cultuurhistorisch opzicht zijn ze trouwens moeilijk van elkaar te scheiden'.⁶

Het samenwerken begon heel bescheiden in 1928, tijdens de Hendrik van Veldeke herdenkingen in Maastricht en Hasselt, waar men het had over 'verbroedering'. In 1936 wordt in Hasselt de Vereniging van Limburgse schrijvers opgericht; er worden ook Nederlands Limburgse schrijvers opgenomen. Bovendien wordt er een prijs voor Limburgse letterkunde uit de beide Limburgen uitgelooft, en een roman-prijsvraag uitgeschreven. In 1938 is er een Hilarion Thans viering in Maastricht, en in 1939 een Marie Koenen huldiging in Maastricht. Bij deze samenkomsten poogt men de culturele banden tussen de beide Limburgen aan te halen. Een grote steun hierbij krijgt men van de gouverneur van Belgisch Limburg, de heer Verwilghen, een man met grote aandacht voor cultuur en toerisme, wiens belangstelling voor Nederlands Limburg trouwens ook uitging naar onderwerpen als electrificatie en ruimtelijke ordening, waarmee men in Nederlands Limburg verder was gevorderd dan in Belgisch Limburg. Zijn inspanningen werden pas recentelijk onderkend.⁷

Een van de andere initiatiefnemers van het eerste uur, Jozef Droogmans uit Belgisch Limburg, 'doopt' het streven naar nauwere culturele samenwerking tussen de beide Limburgen in 1940 'BENELIM', een afkorting van Belgisch en Nederlands Limburg.⁸ Deze hoopvolle ontwikkelingen werden voorlopig echter een abrupt halt toegeeroepen door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Wel zorgt het gezamenlijk doorstane leed in deze jaren ervoor dat het saamhorigheidsbesef tussen de bevolking blijft bestaan. Verder maken de nationale regeringen in ballingschap van beide landen plannen voor verdere culturele samenwerking tussen België en Nederland voor na de oorlog.

II. Initiatieven na 1945

De Belgisch Nederlandse samenwerking in de oorlogsjaren zorgt er niet alleen voor dat de Benelim-activiteiten in 1945 weer snel kunnen worden opgestart, maar ook dat er op nationaal vlak een cultureel verdrag

⁶ J. Droogmans, De Literator Mathias Kemp 70 jaar, in: *De Tijdspiegel*, maart 1961, no 3, pag. 59-61.

⁷ Gesprek met de heer R. van Laere, hoofd van het Archief- en Documentatiecentrum te Hasselt, april 1987. Persoonlijke aantekeningen.

⁸ Droogmans, o.c., pag. 59.

komt. Op 16 mei 1946 wordt te Den Haag een 'Belgisch-Nederlands cultureel verdrag' gesloten. Dit verdrag diende een soortgelijk verdrag uit 1927 te vervangen, waarvan werd gezegd dat het 'door gebrek aan financiële middelen nooit tot uitvoering van deze, volgens hedendaagse maatstaven, bescheiden overeenkomst kwam'.⁹ Van de nieuwe overeenkomst verwachtte men meer succes. Een vaste gemengde commissie ging zich met de uitvoering ervan bezighouden. In hoeverre de Limburgse ontwikkelingen moeten worden gezien in het licht van deze overeenkomst, of juist onafhankelijk ervan, is vaak moeilijk te zeggen. De doelstelling van het verdrag, 'door bestendig contact en wederzijds beter begrijpen van de beide partijen, de goede betrekkingen tussen beide landen op gebied van literatuur en schone kunsten, onderwijs en wetenschappen op een hechter basis te grondvesten en te ontwikkelen'¹⁰ werd in ieder geval ook in de Limburgse culturele betrekkingen nagestreefd, zij het vaak echter op minder officieel niveau, en soms op beschicidener schaal. De sinds 1944 opkomende Benelux gedachten en daden, vormden een verdere mogelijke stimulans, omdat via dit kanaal door de betrokken landen weer wat meer aandacht werd besteed aan de grensgebieden, met name de beide Limburgen.

Maar reeds in de eerste weken na de bevrijding was door middel van de actie 'Belgisch-Limburg helpt Nederlands-Limburg' gebleken dat de bevolking, met of zonder officiële verdragen en afspraken, alweer bezig was de vriendschapsbanden aan te halen. Het betrof vooral voedselhulp en andere humanitaire hulp.¹¹

Maar, in de 'moderne tijd', na 1945, moest er inderdaad méér gaan gebeuren dan alleen maar datgene waar het 'volksinitiatief' toe leidde. De periode 1918-1940 had al min of meer een dualisme doen ontstaan. Namelijk dat het streven van de bevolking, en het streven van de overheid naar grotere culturele contacten niet altijd parallel liep, soms zelfs elkaar hinderde. Dit zou nu beter moeten verlopen. Ik citeer hierover: 'Boven elk idealisme, goede wil en invloed van de particulier, beheersen de bestaande structuren (grens en administratieve barrières) of ontbrekende infrastructuren dit groeiritm tot integratie ... Zoveel mogelijk organisatorische eenheden – ongeacht de belemmerende grenzen –

⁹ J. de Deurwaarder, Omzien in bewondering, 25 jaar Belgisch-Nederlands cultureel verdrag, in: *Ons Erfdeel*, no 3, 1971.

¹⁰ Idem, pag. 6.

¹¹ J. Droogmans, De algemene aspecten van het cultureel leven in Belgisch Limburg, in: *De Tijdspiegel*, jrg. II, 1947, afl. 3, maart 1947.

tot stand brengen daarom'.¹² Er kwam in ieder geval een streven in de beide Limburgen en van de beide nationale overheden om de culturele contacten te verbeteren, buiten het feit dat er onder de bevolking ook naar werd gestreefd. Dat dit alles niet altijd even vlekkeloos verliep, ligt voor de hand. Maar in ieder geval waren er geen twee specifiek tegen-gestelde krachten meer aan het werk: bevolking die contact zocht, en overheidsmaatregelen die vervreemding in de hand werkten. Maar het hernieuwd streven naar contact had natuurlijk wel af te rekenen met feiten uit het verleden. De grenzen waren wel degelijk barrières geworden die moesten worden overwonnen, en ook het feit dat de beide bevolkingen meer dan ooit in het eigen staatsverband waren opgenomen. De aandacht voor de grensregio's, en de 'openstelling' van de grenzen gaf echter kansen. Zeker voor de sector 'cultuur', die voor de overheden veel minder haken en ogen opleverde dan bijvoorbeeld 'politiek' en 'economie', aspecten waar ik in dit bestek verder niet op in kan gaan. Hierbij zij nog opgemerkt dat wat betreft de factor 'cultuur', deze in ruime zin des woords is opgevat, en niet is beperkt tot bepaalde vormen of uitingen daarvan. Veel meer zijn die zaken als leidraad genomen, die in de jaren 1945-1987 in het zoeken naar groter 'cultureel' contact aan de orde kwamen in de Limburgen, en waarvan dan ook de weerslag in de literatuur en de bronnen is teruggevonden.

Hierbij kan niet altijd de chronologische aanpak, zoals tot hier gevolgd, worden aangehouden; vaak was een thematische aanpak nodig, omdat na 1945 vele zaken zich tegelijkertijd afspeelden, al dan niet in verband met elkaar. Maar terugkerend naar de situatie rond 1945 kunnen we nog een ander belangrijk initiatief noemen. In 1945 werd namelijk te Maastricht de 'Culturele Raad Limburg' opgericht (als eerste in Nederland), op volkomen particuliere basis. Daar men als doelstelling voerde, in het algemeen gezegd, 'de instandhouding en de bevordering van de cultuur in Limburg', ligt het voor de hand dat ook de culturele betrekkingen met Belgisch Limburg aan bod kwamen. Er is in de loop der jaren de nodige kritiek op het reilen en zeilen van deze raad geweest, zeker in de eerste jaren van zijn bestaan, maar men moet niet vergeten dat de raad geen culturele 'beweging' op zich is, maar veeleer een coördinerend en stimulerend centrum, om kunst en cultuur aan de massa aan te bieden. Een criticus heeft ooit over de raad gezegd dat 'een zo uitgebreid en onontgonnen arbeidsterrein als het vele werk in het eigen gewest vormt,

¹² F. Erens, *Regionale Federalisatie*, Assen 1967.

de internationale contacten minder dringend maakt'.¹³ Toch heeft de Raad, al dan niet alleen, in deze de nodige initiatieven ontplooid. Hij treedt in 1953/1954 adviserend en meewerkend op bij het oprichten van de Limburgse Culturele Raad in Belgisch Limburg. Toen deze er eenmaal was, werd er gestudeerd op een gezamenlijk cultuurplan, en een prijsvraag voor schrijvers uit beide Limburgen uitgeschreven (dit laatste was overigens geen origineel idee, zie de Inleiding over de jaren 30). In 1954 wordt in de raad een sectie opgericht onder de naam 'Groot-Limburgse werkcommissie'. De 10 leden van de sectie kwamen van beide Limburgse culturele raden. De bedoeling was om gezamenlijk tot nieuwe cultuuruitwisseling en verbreiding te komen. In eerste instantie was men van plan 'Groot-Limburgse culturdagen' te houden, contacten en uitwisselingen te bevorderen, vooral tussen scholen, tentoonstellingen van kunstwerken te organiseren, de bevolking nader tot elkaar te brengen, en de pers te activeren, om feiten en gebeurtenissen van over en weer te gaan vermelden, om zodoende ook de belangstelling voor 'elkaar' te doen toenemen. Een zaak die tot op de dag van vandaag eigenlijk nog verder kan worden verbeterd! Radio Hasselt en de R.O.Z. werden ook in deze zaak, en andere zaken, zoals bijvoorbeeld prijsvragen, betrokken. Hun samenwerking was trouwens na 1945 al op eigen initiatief begonnen en mag als voorbeeld gelden. Zij had bijvoorbeeld tot gevolg dat de Nederlandse zanger Jo Erens, de 'Limburgs Troubadour', ook in Belgisch Limburg zeer populair werd, wat op zijn beurt natuurlijk ook weer bijdroeg tot de culturele 'gelijkschakeling' van de beide provincies.

Behalve dat de Groot-Limburgse werkcommissie samenkwam, gingen ook de beide Culturele Raden gezamenlijke vergaderingen beleggen, om plannen te bespreken. De werkcommissie kwam, als uiting van haar 'internationale' samenstelling beurtelings bijeen in Hasselt en Maastricht. Zij begon in 1956 met het organiseren van wat men noemde de 'Groot-Limburgse culturdagen'. Dit behelsde natuurlijk ook het bij elkaar brengen der beide bevolkingen, en het streven naar cultuurspreiding. Om een sfeerbeeld van zo'n dag te schetsen, volgt hier een korte beschrijving van de eerste dag te Bilzen (België) uit 1956. 'Na de openingsrede door de voorzitter van de Belgische groep, de heer Mr P. Knapen, volgde een academische zitting, waarin de heer Bussels uit Hasselt een op hoog peil staande rede hield over: 'toen beide Limburgen één waren.' Nadat de tentoonstelling van schilderstukken van kun-

¹³ F. Hermans, Regionalisme en cultuurpolitiek, in: *Met betrekking tot Limburg*, H. Derks (red.), Amsterdam 1966, pag. 259-260.

stenaars uit de beide Limburgen geopend was en de aanwezigen kennis van het tentoongestelde hadden kunnen nemen, volgde een echt Limburgse koffietafel. Oorspronkelijk gepland in het park van de burgemeester, moest ze op het laatste moment worden gehouden onder het beschermende dak van de speelplaats der jongensschool. Dit deed echter geen afbreuk aan het geheel. De koffietafel, keurig en rijkelijk verzorgd, illustreerde wederom de traditionele gastvrijheid, die Belgisch-Limburg, terecht, ver over zijn grenzen bekend heeft gemaakt. De avond werd gevuld met een concert, afgewisseld door demonstraties en volksdansen, uitgevoerd door diverse groepen uit de streek'. Officieel werd vastgelegd dat 'het resultaat zeer bevredigend was', en 'de belangstelling van het publiek zeer groot'.¹⁴ In een krantebericht werd echter gesproken van: 'Een ontmoeting die weliswaar niet de oorspronkelijk geplande omvang en intensiteit had'.¹⁵ Het is inderdaad de vraag, of het geschetste beeld van de dag correspondeerde met het doel 'een ontmoetingsdag voor de bevolking te creëren'. Waarschijnlijk werd door het programma te zeer op een bovenlaag der bevolking gemikt, ondanks de beperkte mogelijkheden van die dagen. In ieder geval gingen deze Groot-Limburgse dagen nog enkele jaren door, zonder de beoogde doorbraak naar het grote publiek, en zonder een grootscheepse cultuuruitwisseling te kunnen bewerkstelligen. Daarop stierf dit initiatief een zachte en geruisloze dood. Gouverneur Roppe van Belgisch Limburg, zelf een grote stimulator van de culturele betrekkingen tussen beide provincies, zei er in 1975 het volgende over: 'De Groot-Limburgse culturdagen bleven geforceerde manifestaties en gingen [daarom] spoedig teloor'.¹⁶ Bovendien waren er mensen die de benaming 'Groot-Limburg(s)' historisch belast vonden, omdat de term hen deed denken aan de nazi-tijd.¹⁷ Ook het gebruik van de benaming 'onze gouw' voor Nederlands en Belgisch Limburg deed in die richting denken. Toch lijkt het erop dat hier geen enkele opzet in het spel is geweest en kritiek op de benamingen was nooit doorslaggevend voor succes of falen van de ondernemingen. De benaming 'Groot-' zou trouwens nog terugkeren en dan minder kritiek oproepen. Overigens is nauwelijks bekend dat deze dagen een voorloper hadden in de 'Limburgse dagen' die in de periode 1953-1956 te Zonhoven (België) werden georganiseerd door een 'in-

¹⁴ *Jaarverslag van de Culturele Raad Limburg over 1956*, pag. 9-10.

¹⁵ *De Noord-Limburger*, 28-05-1956.

¹⁶ L. Roppe, Grensoverschrijdende contacten, in: *Limburg 1950-1975*, Hasselt 1975, pag. 236.

¹⁷ Hermans, o.c., pag. 259-260.

richtend comité' (zonder dat duidelijk is wie dit nu precies waren) in samenwerking met het Belgische Davidsfonds. De bedoeling was ieder jaar een specifiek Limburgs probleem te behandelen, in de hoop dat er uit de discussies een concreet initiatief zou groeien ten gunste van Limburg. Zo was het vierde onderwerp 'De Limburgse mens en de cultuur'. Doch ook hier was de publieke belangstelling zo gering, dat men ermee moest ophouden.¹⁸

III. Concrete actiepunten

Het wordt tijd om ons af te wenden van de weinig succesrijke 'overheids'inspanningen en onze aandacht te richten op een meer 'volks' initiatief, dat wel veel succes had en al lang bestaat. Bedoeld wordt het Oud-Limburgs Schuttersfeest (O.L.S.). Het stamt uit een tijd dat de culturele betrekkingen nog vrijwel alleen door de 'bevolking' werden geregeld. Het bijzondere is, dat het tot op de dag van vandaag is blijven bestaan, ondanks alle veranderingen die inmiddels hebben plaatsgevonden. Oorspronkelijk was het O.L.S. alleen een schietwedstrijd. Schutterijen uit diverse plaatsen en streken kwamen samen om zich met elkaar te meten in schietvaardigheid. Wie won, mocht het volgend jaar het O.L.S. organiseren. Vanaf het begin mochten schutterijen uit beide Limburgen deelnemen. Over de beginjaren is niet al te veel bekend, maar de start ligt waarschijnlijk rond het jaar 1891. Elke schutterij opereerde autonoom. Uniformen werden al heel lang niet gedragen. In 1927 werden reglementen opgesteld. Zij bepaalden hoe de schutterijen op het O.L.S. moesten handelen. Later verenigden de schutterijen zich tot bonden. In 1937 kwam er een overkoepelende federatie voor beide provincies. Begonnen dus als 'particulier' initiatief, omvat het O.L.S. heden ten dage veel meer dan in het begin. Het programma kent op de eerste plaats de optocht die soms wel vier tot vijf kilometer lang is, en tijdens welke maar liefst negentien onderdelen kritisch door de jury worden beoordeeld. Ook op het eigenlijke feestterrein hebben belangrijke wedstrijden plaats. Dit alles resulteert tegenwoordig in een grote belangstelling: duizenden en nog eens duizenden bezoekers. Ook de Provinciebesturen geven acte de présence: vaak zijn de beide gouverneurs aanwezig. De pers aan beide zijden van de Maas schenkt er de nodige aandacht aan. Vanuit de schutterswereld wordt de huidige situa-

¹⁸ M. Switten, De Limburgse dagen te Zonhoven, in: *De Tijdspiegel*, aug./sept. 1956, jrg. 11, no 7, pag. 212-213.

tie als volgt beschreven: 'Het schieten is een pure schuttersaangelegenheid; de bijwedstrijden hebben ervoor gezorgd dat het geboden programma steeds interessanter is geworden voor de bezoeker die ook belangstelling heeft voor andere aspecten van het schuttersleven. Het nog steeds in getal toenemende publiek geeft beslist aan dat men met de gehanteerde formule duidelijk op de juiste weg is'.¹⁹ Dit is zeker inderdaad één van de 'succesnummers' van de Limburgse culturele betrekkingen te noemen, ook voor het tijdvak 1945 tot heden.

Terug dan nu naar het midden van de jaren vijftig. In deze tijd ontstond namelijk een ander succesvol initiatief. In 1952 werd te Elsloo besloten een toneelwedstrijd te organiseren om geld in te zamelen voor een fanfare. Opvallend hierbij was dat men avondvullende stukken bracht en naast drie Nederlands Limburgse gezelschappen ook drie Belgisch Limburgse gezelschappen aanzocht, om zo ook de naburige gemeenschappen van over de Maas te trekken; dicht langs de Maas was de band nog altijd vrij sterk gebleven. Tevens hoopten de initiatiefnemers de 'wedstrijd' het karakter van een bijzondere Nederlands Belgische krachtmeting te geven. Het werd een groot succes. Men ging het 'het Toernooi der Maasgouwen' noemen en gaf het een jaarlijks karakter. De Nederlands Limburgse deelnemers waren er op gebrand om de Nederlandse achterstand in het amateurtoneel in te halen. Het comité bepaalde het 'doel' als volgt: 'het toneellevens in en de onderlinge contacten tussen de beide Limburgen te bevorderen'.²⁰ Naderhand werden er ook toneelgezelschappen van buiten de beide Limburgen toegelaten om 'leefbaarheid en peil' te verhogen. En in 1966 werd daarom de naam veranderd in 'Toernooi der Lage Landen'. Van puur particulier initiatief ging het toernooi over in handen van de federaties van amateurtoneelgezelschappen. Het organisatiecomité fungeerde als subcommissie van het Belgisch/Nederlands Cultureel Accoord, zodat de overheid er via een omweg toch mee te maken kreeg. Ook om financiële redenen was een dergelijke constructie nodig. Wegens groeiend succes en groter worden de omvang werd het comité in 1973 omgezet in een stichting. Tot op heden is het toernooi zeer succesvol, ondanks de 'concurrentie' van televisie en andere amusementsvormen.

¹⁹ J. Walraven, De geschiedenis van het Oud-Limburgs Schuttersfeest en van de Oud-Limburgse Schuttersfederatie, in: *Veldeke*, 1973, no 3, pag. 1-10.

²⁰ H. Schillings, *Toneel en theater in Limburg*, Assen 1976, pag. 197-199.

Bij het Limburgse beroepstoneel liepen de zaken helaas anders af, hoewel ook hier het begin veelbelovend was. In de gouden jaren van het zogenaamde 'Zuid-Limburgs toneel', een amateurgezelschap onder leiding van Jef Schillings, gaf dit gezelschap veel voorstellingen in Limburg maar ook daarbuiten, onder andere in Belgisch Limburg. We spreken dan over de jaren vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Dit resulteerde in jarenlange contacten met de Vlamingen. Voortbouwend op deze successen ontstond in 1947, in samenwerking met de Culturele Raad Limburg, een stichting onder de naam 'Stichting Beroepstoneel Limburg', met provinciaal subsidie. Er werkten geen Vlamingen mee. De spelers van de stichting kwamen van vier verschillende gezelschappen. Na jarenlang voorstellingen te hebben gegeven, kampte men rond 1960 met een gebrek aan goede acteurs. Ook kwam er geen tijdige vernieuwing en was de repertoirekeuze zodanig, dat onvoldoende weerklank werd ondervonden. Men zocht uitbreiding en samenwerking.

Wat, gezien de regio, voor de hand lag, werd toch een 'revolutionair' idee gevonden: het bestuur vestigde zijn hoop op de Limburgse naburen. In 1965 bepleitte het een beroepstoneelgroep voor de beide Limburgen, met acteurs uit de beide Limburgen. Na twee jaren experimenteren, ging per 1 september 1967 de 'Stichting Groot-Limburgs Toneel' van start. Er waren meer Belgische acteurs bij betrokken dan Nederlandse. In Belgisch Limburg wist men veel kleine podia te 'bespelen', in Nederlands Limburg was dat veel minder het geval. Ook de schouwburgers in Nederlands Limburg namen maar weinig voorstellingen af. Achteraf is gezegd dat dit te maken had met een gebrek aan organisatie en acquisitie van de zijde van het 'G.L.T.'. Ook andere argumenten werden gehoord. 'De ambivalentie, het spelen op twee helften van een nog imaginaire provincie Groot-Limburg, kan als verklaring worden gezocht voor de te trage ontwikkeling van schouwburgtoneel naar publiekstoneel'.²¹ Daarbij kwamen de nodige interne problemen, waar we in dit kader niet verder op in kunnen gaan. Rond 1971/1972 waren er zoveel verschillen van inzicht over repertoire en doelgroep dat binnen het G.L.T. een aparte groep ontstond voor het vormingstoneel: 'G.L. Twee'. De spanningen liepen zo fel op, dat heel wat vooraanstaande acteurs het gezelschap verlieten.

Uiteindelijk leidde dit alles ertoe dat het subsidie in 1975 door de beide Limburgse Provinciebesturen werd beëindigd en het G.L.T. zichzelf ophief. Na een kleine tien jaar te hebben gefunctioneerd als een 'ge-

²¹ Schillings, o.c., pag. 242-245.

mengd' gezelschap voor de beide Limburgen, betekende dit niet alleen een geweldig cultureel échec, maar ook het einde van een gedurfd initiatief.

Op operagebied is de ontwikkeling eigenlijk net zo geweest, met als belangrijkste verschillen dat de 'bloeiperiode' zo'n twintig jaar duurde, in plaats van de tien van het G.L.T., dat de acteurs allen Nederlanders waren en het werkterrein van de 'Zuid-Nederlandse Opera' behalve Nederlands Limburg en Belgisch Limburg ook Noord-Brabant omvatte. De Zuid-Nederlandse Opera was in 1951 gesticht, en aanvankelijk zo succesvol dat speelterrein en speelbeurten voortdurend werden opgevoerd. Probleem was daarbij vooral dat er in Limburg een tekort aan geschikte zalen was, en dat de overheidssubsidies op den duur tekort schoten. Bovendien speelde ook hier weer onderlinge verdeeldheid en gebrek aan gevoel voor samenwerking een rol. Nadat het provinciaal subsidie was bevroren, waardoor het rijkssubsidie in gevaar kwam, werd de Zuid-Nederlandse Opera in 1971 failliet verklaard. Het was een sterk cultureel bindmiddel geweest met Belgisch Limburg.²² De hoop werd gevestigd op het G.L.T., dat het gat moest vullen, hetgeen echter enkele jaren daarna een mislukking zou worden, zoals wij al zagen.²³

Als we nu terugkeren naar het werk van de overheid aan het eind van de jaren vijftig, en in het bijzonder de activiteiten van de Groot-Limburgse (Werk)-Commissie van de C.R.L., dan zien we dat zij, ondanks de teleurstellende resultaten van de Groot-Limburgse dagen van 1956-1958, gestaag verder werkten. Zo organiseerden zij in 1959 een 'dag der beide Limburgen' te Bokrijk. Verder kwamen in dat jaar Koningin Juliana en Koning Boudewijn naar Maastricht (Heer) voor een herdenking van verzetsstrijders. Bij die gelegenheid werd een jaarlijks uit te reiken 'Juliana-Boudewijn prijs' ingesteld. Deze prijs werd ingesteld ter 'bevordering van de contacten tussen de bewoners van het Limburg aan deze en aan gene zijde van de Maas'. Het was de bedoeling 'mensen uit de nauw met elkaar verwante buurstaten België en Nederland te huldigen voor hun verdienstelijk werk ter verbetering van de verstandhouding tussen de bewoners aan weerskanten van de grens'.²⁴ Gouverneur

²² Schillings, o.c., pag. 258-259.

²³ Meer informatie over dit onderwerp verschaft het boek van H. Schillings, en het G.L.T.-archief, dat berust bij het Sociaal Historisch Centrum te Maastricht.

²⁴ Juliana-Boudewijnprijs blijvend monument voor Heer, door C. Bertrand, in: *Veldeke*, 1970, no 3, pag. 40-43.

Houben zei over het koninklijk bezoek: 'Een onvergetelijk bezoek, dat in feite beschouwd mag worden onze beide Limburgen te hebben gegolden. De huldiging der vorsten bij die gelegenheid in spontane samenwerking is geworden tot een eendrachtige en machtige manifestatie van twee nauw verwante gewesten'.²⁵ Dit was één van de laatste gelegenheden waarbij werd gesproken over 'Benelim'. Hierna zou deze naam in de vergetelheid geraken, en zouden er nieuwe benamingen de revue passeren om het streven naar nauwere samenwerking tussen de beide Limburgen aan te duiden. Zo werd sinds 1958 regelmatig gesproken over 'Het land zonder grenzen'.²⁶ Behalve de beide Limburgen, werden hiertoe ook de regio's Luik en Aken gerekend.

In 1961 organiseerde de Groot-Limburgse Werkcommissie een 'Ronde Tafel der beide Limburgen' te Maastricht voor het leggen van contacten tussen culturele organisaties en instanties uit de beide Limburgen en het voorbereiden van een onderzoek naar de concrete mogelijkheden van samenwerking en uitwisseling. Het verslag merkt op dat 'uit de besprekingen bleek dat ondanks de historische, culturele en ethische binding de staatkundige grens in velerlei opzicht een hinderpaal blijkt te vormen om het organisatieleven tot een vruchtbare en algemeen gewenste samenwerking te doen geraken. Met name blijkt de verscheidenheid van structuur van organisaties, schoolsysteem, pers en radiowezen afbreuk te doen aan een regelmatig contact. Ofschoon een kentering ten goede merkbaar wordt, zal slechts een bewuste positieve en actieve instelling, waarbij de instanties elkaar met begrip en openheid benaderen, een snelle intensivering der contacten geven kunnen'.²⁷ In de jaren daarna spreekt men ook over 'moeizame voortgang der contacten' en 'weinig bevredigende resultaten'. Vooral doordat organisaties in elke provincie naar eigen staatsverband zijn opgezet, en het vrijwel ontbreken van openbare vervoermiddelen tussen beide provincies, onvoldoende oeververbindingen over de Maas, en als gevolg van de afwezigheid van een fatsoenlijke wegverbinding tussen de twee mijnstreken.

IV. Nieuwe wegen sedert de jaren zestig

Door deze verwickelingen wordt de Groot-Limburgse Werkcommissie na tien jaar in 1964 opgeheven. De C.R.L. zegt erover dat in verband

²⁵ F. Houben, Benelim! in: *Heemkalender Limburg*, 1960.

²⁶ Zie: J. Lejeune, *Het land zonder grens*, Luik 1958.

²⁷ *Jaarverslag 1960/1961 Culturele Raad Limburg*.

met de ervaringen in voorgaande jaren het efficiënter leek de activiteiten, gericht op contacten met de Belgische zuster-provincie, voorshands meer te entameren en te begeleiden vanuit het Dagelijks Bestuur en het Bureau, dan vanuit de desbetreffende commissie. Met name worden daarbij nog eens de verkeerstechnische problemen genoemd, en een zeker mentaliteitsverschil dat mede wordt veroorzaakt door een gericht-zijn op de nationale centra. In 1976 is er in de Culturele Raad Limburg wel nog een soortgelijke commissie ingesteld onder de naam ILAOC, Inter-Limburgs Ambtelijk Overleg inzake Cultuur. Het initiatief kwam van enkele personen binnen de C.R.L. die handelden op persoonlijke titel. Toen dit niet de gewenste resultaten opleverde, is het beraad in 1980 uit de C.R.L. gestapt. Nu bestaat het alleen nog maar uit griffie-ambtenaren en portefeuillehouders.²⁸ Wat betreft die verkeersverbindingen moet nog worden vermeld dat de enige grensoverschrijdende spoorwegverbinding tussen de beide Limburgen, namelijk tussen Hasselt en Maastricht in 1954 was opgeheven, ondanks vele protesten. Reden zou zijn dat de lijn niet rendabel was, hoewel er ook stemmen opgingen die het verdwijnen van de spoorverbinding weten aan een te 'francofone' top van de N.M.B.S. (Belgische spoorwegen), die haar zin doordrukte. Hoe het ook zij, hoewel de lijn nog lange tijd 'slapend' aanwezig bleef, ze werd nooit weer heropend. Pas in 1973 werd een auto-weg tussen de beide Limburgen geopend.

Bijna tegelijkertijd met het opheffen van de werkcommissie, werd in 1964 begonnen met het organiseren van contactdagen, eens per jaar, alwéér onder de titel 'Groot-Limburgse dag'. Dit had te maken met de reorganisatie van de C.R.L., die nu ten dele ook door samenstelling en subsidiëring was gebonden aan de provinciale overheid, en niet meer een puur particuliere instelling was.

Naar de Groot-Limburgse dagen uit de vijftiger jaren werd niet gerefereerd. Men noemde de dag in 1964 te Zonhoven de 'Eerste Groot-Limburgse dag'. Bij deze gelegenheid stelde de Belgisch Limburgse gouverneur Roppe de retorische vraag 'zijn niet alle dagen Groot-Limburgse dagen?'. Om aan te geven dat realisatie van hetgeen werd besproken op zo'n dag slechts gestalte krijgt door de inzet voor die zaken op iedere dag en niet slechts op de dag van de samenkomst. In 1965 volgde nog zo'n dag te Maastricht, evenals een derde dag in 1966 te Houthalen (België), waarna het weer was afgelopen met dergelijke gebeurtenissen. In deze drie jaar werd over vele zaken gesproken, zoals onder meer

²⁸ *Jaarverslag 1963-1965 Culturele Raad Limburg.*

over maatschappelijk opbouwwerk, streekontwikkeling, samenwerking van jeugd- en jongerenorganisaties, het geschiedenisonderwijs, cultuurintegratie, samenwerking van verenigingen, vormingswerk voor volwassenen en gespreksgroepen over cultureel grensverkeer en verwezenlijking van de dialoog. Men noemde de dagen succesvol, maar toch werd deze formule niet voortgezet. Uit de voorhanden zijnde literatuur en bronnen valt moeilijk uit te maken wat er nu precies door deze bijeenkomsten werd verwezenlijkt, en wat niet. En of dit meer gebeurde in samenspel met andere ontwikkelingen. Dat er na drie jaar alweer naar andere wegen werd gezocht, geeft echter te denken.

Behalve de wedergeboorte van de Groot-Limburgse dagen in 1964, wordt er ook een geheel nieuw initiatief geboren. Enkele personen, waaronder een groot 'pionier' van het streven naar grotere culturele contacten tussen de Limburgers, Pater Sangers, hebben een grote bekommernis voor de culturele ontwikkeling van de bevolking van de Maaskant. Zij willen contacten en samenwerking op cultureel en sociaal-economisch gebied gaan verzorgen. Pater Sangers streeft hiernaar al langer op allerlei gebieden. In 1965 ontvangt hij dan ook de Juliana-Boudewijn prijs. In 1966 gaat men dan over tot de oprichting van een 'min of meer organisatorisch verband', genaamd 'De Maasketen Jan van Eyck'. Men beoogt 'bruggen te slaan over de Maas, in letterlijke zin, alsook in figuurlijke zin'.²⁹ Niet alleen zouden de gemeentebesturen van de Maasgemeenten elkaar regelmatig moeten ontmoeten, maar vooral moet ervoor worden geijverd om de mensen bij alle mogelijke gelegenheden bij elkaar te brengen. In onze mentaliteit moeten we de landsgrens eenvoudig wegdenken, zo verklaart voorzitter Vandeurzen in 1967. 'Het is nu toch wel voor iedereen duidelijk dat de inwoners ten oosten en westen van de Maas dezelfde soort mensen zijn. We zouden ons daarom als één volk moeten gedragen'.

Het zo gestichte samenwerkingsverband van het grensgebied der beide Limburgen bestaat uit leden en een uitvoerende commissie, samen ongeveer veertig personen. Men vergadert maandelijks. Subcommissies houden zich onder andere bezig met recreatie, toerisme, cultuuronderwijs, sport, ruimtelijke ordening, bruggen, pers en voorlichting. 'Gehinderd' wordt men in het werk door mentaliteitsveranderingen, politiek, aanpassingen aan nationale cultuurpatronen en een administratief apparaat dat sporen heeft nagelaten.³⁰ In het begin steunt men het tijd-

²⁹ De Maasketen Jan van Eyck, in: *Maasland*, 14e jrg., 1966-1967.

³⁰ J. Cuppens, De Maasketen Jan van Eyck, in: *De Band*, januari 1971, pag. 48-49.

schrift 'Maasland', als bindend element tussen de Limburgen, later gaat men eigen uitgaven verzorgen zoals de 'Maaslandse sprokkelingen', en een Maasland-kaart. Bij het overlijden van de grote voorvechter Pater Sangers in juli 1987, bleek hoeveel belangstelling er was voor het streven van de Maasketen, naar meer samenwerking van de beide Limburgen, en naar herwaardering van de Limburgse cultuur en historie in het algemeen. Besloten werd daarom om een 'Pater Sangers prijs' voor Limburgensia in te stellen. Deze zal voor het eerst worden toegekend in 1989, bij de herdenkingsactiviteiten van 150 jaar scheiding van de Limburgen. Tevens wordt er geijverd voor de oprichting van een Pater Sangers documentatiecentrum,³¹ dat in Maaseik zou moeten komen.

De Maasketen zelf keert al de Kannunik Koenen Prijs uit aan talent uit de beide Limburgen, zoals in 1987 aan de troubadour S. Savelkoul uit Geulle. Ook doet men aan schooluitwisselingen, aan dialect- en volkskunde, en ondersteunt men tal van projecten. Veelal opereert men op verenigingsniveau.

Op bestuurlijk niveau bestaat er sedert 1976 een tegenhanger onder de naam Inter-Limburgs Overlegorgaan Maasland. Zij regelt zaken in ongeveer dezelfde regio. Vooral samenwerking tussen streekorganen wordt nagestreefd.

Sinds 1969 speelde, onder andere bij de C.R.L., het plan tot instelling van een 'Inter-Limburg Instituut', om bestaande lacunes in informatie op het culturele vlak op te heffen. Voorshands kwam er geen instituut, maar in 1973 kwam er wel een Inter-Limburg functionaris, de heer J. Wouters, die bekend werd onder de naam Limburgse contactambtenaar. Deze functionaris wordt betaald door beide provincies. Oorspronkelijk zetelde Wouters afwisselend in Hasselt en in Maastricht, later alleen nog in Maastricht. Niet alleen culturele zaken, maar alle zaken van grensoverschrijdend en gezamenlijk belang gingen tot zijn werkterrein behoren. Zo konden ook bestaande contacten worden geïnstitutionaliseerd en geïntensiveerd. Volgens eigen zeggen ontmoette hij vanaf het begin overal de wil en de bereidheid tot samenwerking, deel uitmakend van een langzame verandering van mentaliteit.³² De functie van contactambtenaar had en heeft een stimulerende, coördinerende en informatieve rol te vervullen met betrekking tot de uitbouw van een hechtere samenwerking tussen de twee provincies. In 1975

³¹ Pater Sangersprijs voor Limburgensia, in: *Limburgs Dagblad*, 10-11-1987.

³² J. Thijssen, Interlimburgs contactambtenaar Jef Wouters: 'De wil tot samenwerking over de grens is aanwezig', in: *Limburg Vandaag*, no 18, 31-01-1974, pag. 19-21.

noemt hij inventariserend een aantal uitingen van culturele integratie op.

1. Het Oud-Limburgs Schuttersfeest.
2. Het Wereld Muziek Concours te Kerkrade. Dit wordt eens in de vier jaar gehouden, en trekt deelnemers uit de gehele wereld.
3. Het muziekfestival voor de jeugd te Neerpelt, dat ook open staat voor deelnemers van buiten 'de Limburgen'.
4. Het korte tijd later opgeheven Groot-Limburgs Toneel.
5. De jaarlijkse 'inter-Limburgse toneeldag', beurtelings in Nederlands en Belgisch Limburg georganiseerd voor amateurtoneel.
6. De Contactraad der Schouwburgen.
7. Het Cultureel Jongerenpaspoort.
8. De Maasketen Jan van Eyck.
9. Het Limburgs Symfonie Orkest te Maastricht. Het L.S.O. speelde in beide provincies en werd door beide provincies gesubsidieerd. De hoogte van het subsidie was gekoppeld aan het aantal optredens. In 1987 heeft Belgisch Limburg echter haar deel van het subsidie beëindigd.
10. Het Maaslandtreffen der Karnavalsverenigingen.
11. Stichting Veldeke. Zij beoogt het behoud der Limburgse dialecten in beide Limburgen.
12. Uitwisseling schoolklassen. Langere tijd had de contactambtenaar ook een rubriek in 'Limburg Vandaag' onder de naam 'Interlimburg Actueel', waarin problemen en vorderingen aan de orde kwamen.

De problemen die zich (kunnen) voordoen bij de samenwerking over de grenzen heen, somt de contactambtenaar ook op.

1. Verschillen in bestuurlijke en politieke systemen.
2. Verschillen betreffende wettelijke bevoegdheden van de overheidsorganen.
3. Autonome taakstelling van de lagere overheid.
4. Inhoud, karakter en werking van overheidsplannen.
5. Behoeftte aan organisatorische structuren.
6. Verhouding bestuur tot bestuurden.
7. Problemen met de taal, voornamelijk in de betrekkingen tussen Nederlands Limburg en de provincie Luik.³³

³³ J. Wouters, in: *Interprovinciaal*, juli 1982, pag. 12-14.

Behalve aan samenwerking tussen de beide Limburgen werd er ook aan grote samenwerkingsverbanden gedacht, zoals al bleek uit het 'land zonder grenzen' concept uit 1958. Ook werd er langere tijd gestreefd naar samenwerking door de Benelux overlegorganen in een 'Benelux-middengebied', bestaande uit Nederlands en Belgisch Limburg en Nederlands Noord-Brabant. Hoewel de Studiegroep Hasselt zich hier nog steeds mee bezig houdt, kan ik weinig concrete resultaten achterhalen, vooral niet op cultureel vlak.

'Land zonder grens', of 'land zonder grenzen', komt ook ongeveer overeen met de nu wel gebruikte term 'drielandenland', hetgeen eigenlijk juister is, omdat de grenzen toch nog altijd, tot op zekere hoogte reëel zijn. De term drielandenland wordt ook wel gebruikt om specifiek de 'driehoek' tussen de steden Maastricht, Aken en Luik aan te geven, wat buiten het kader van dit onderwerp valt. De term wordt echter niet altijd even nauwkeurig gebruikt; soms wordt ook Belgisch Limburg erbij gerekend.

Een ander overkoepelend orgaan is de 'Euregio Maas-Rijn', in 1975 opgericht door provinciale en regionale overheden. Het bestaat uit vier deelregio's: Nederlands Limburg, Belgisch Limburg, de provincie Luik en het Duitse voormalige Regierungsbezirk Aken. De bedoeling is de krachten te bundelen, om op die manier maximaal te kunnen profiteren van de enorm gunstige ligging, centraal tussen de Randstad Holland, de stedendriehoek Brussel/Gent/Antwerpen en het Duitse Ruhrgebied. Men kan het ook zien als een poging de term 'land zonder grenzen' meer inhoud te geven. Immers, pas dan wordt de centrale ligging optimaal gunstig.

Van de inspanningen van deze instelling profiteren de Inter-Limburgse culturele betrekkingen natuurlijk mee. Belangrijk is in dit verband dat het 'Euregio-kantoor' gevestigd is in het provinciegebouw te Maastricht en dat de heer Wouters, de Inter-Limburg contactambtenaar, er hoofd van is. Het totale gebied bestaat uit zo'n 10.000 km², met ± 4 miljoen inwoners. De drie gouverneurs van de provincies Limburg en Luik, en de president van het Regierungsbezirk Keulen komen regelmatig bij elkaar om via besprekingen de geboekte vooruitgang te bestuderen en beslissingen te treffen. De heer Wouters zorgt onder andere ook voor het voorbereiden van het beleid op het gebied van de cultuurpolitiek, het nemen van initiatieven en het leggen van contacten.

De twee Limburgse provinciale overheden, die zeer regelmatig bij elkaar komen voor besprekingen, hebben tegenwoordig ieder jaar een thema. In 1987 was dat 'jonge solisten'. In het verleden waren dat onder

andere: amateurtoneel, cultuurtoerisme, auteurs, musici, componisten. Promotor hiervan is Drs L. Benders. Deze inspanningen zijn heel 'resultaatgericht' opgezet.³⁴

De samenwerking tussen de provincies komt sedert 1982 ook tot uiting via verschillende commissies van de Euregio. Zij hielden zich recentelijk bezig. Onderwerpen: architectuur, keramiek, moderne kunst, film, theater, tentoonstellingen, poëzie, ballet, Euregio jeugdorkest (met 'stages' in de vorm van optreden in alle vier regio's). Ook bestaat er een 'cultuurruil' met ieder jaar een ander onderwerp, zoals bijvoorbeeld amateurtoneel. Dit houdt in dat men ieder jaar iets zoekt in de andere provincie, wat een bepaalde leemte in de eigen provincie opvult.³⁵

Behalve van 'Euregio' is ook een tijdlang sprake geweest van een 'Halma-regio'. (Een afkorting van Hasselt, Aken, Luik en Maastricht). Maar dit samenwerkingsinitiatief was meer gericht op de ruimtelijke ontwikkeling van het hele gebied dan op de culturele ontwikkeling; het is nu niet meer onder die naam actief.

Wat betreft de culturele ontwikkeling in de beide Limburgen, moet er ook nog iets worden gezegd over de plannen voor een 'Inter-Limburgse universiteit'. Op het eind van de jaren vijftig werden gedachten omtrent samenwerking ontvouwd, toen bleek dat er zowel in Belgisch als in Nederlands Limburg behoefte en interesse bestond voor de oprichting van een universiteit. In beide Limburgen gingen stemmen op om één Inter-Limburgse universiteit te stichten, in plaats van er twee te bouwen, op nauwelijks dertig kilometer van elkaar. Het bleek echter zeer moeilijk om de bestaande structuren te omzeilen. En uiteindelijk bleek dat, indien men te zeer vasthield aan het vooruitstrevende idee van een in feite 'internationale' universiteit, men kans liep om in beide provincies Limburg de universiteit geheel mis te lopen. Een universiteit naar de 'periferie' van een land te halen, bleek al moeilijk genoeg. Bovendien waren de verschillende wetgevingen en structuren extra struikelblokken. En, hoewel er veel intensieverklaringen in de beide Limburgen waren afgelegd, stonden daar eigenlijk te weinig 'echte' gesprekken tegenover.³⁶ Men concludeerde dan ook als volgt: 'Men moest er rekening mee houden dat in beide Limburgen de effectieve realisatie van universitair onderwijs de hoogste voorkeur moest krijgen. Om dit vanaf het begin te doen in de vorm van een Inter-Limburgse universiteit, was er buiten Limburg onvoldoende begrip, de formule te gecompliceerd, en te on-

³⁴ Interview met de heer J. Wouters, 09-03-1987.

³⁵ Interviews met mevrouw A. Boesmans en de heer J. Raskin, 25-05-1987.

³⁶ Interview met de heer J. Raskin, 25-05-1987.

gewoon en vooruitstrevend. Dit zowel voor een deel van de publieke opinie, als wel voor de politici, die de wettelijke voorwaarden ervoor moesten creëren'.³⁷ Toen dus in begin jaren zeventig de beslissingen vielen, kreeg België een Limburgs Universitair Centrum te Diepenbeek, en Nederland een medische faculteit te Maastricht, die nu verder wordt uitgebouwd.

Het streven naar samenwerking leeft wel voort in initiatieven, als het 'Inter-Limburgs Postuniversitair Centrum', rond 1973 opgericht onder impuls van de beide gouverneurs, om gezamenlijk nascholingscursussen te verzorgen. Andere zaken zijn onder andere uitwisselen van informatie en data, gezamenlijk uitnodigen van gasthoogleraren en experts, uitwisselen van studiepakketten en samenwerking van de beide studiebu-reaus. Eén gezamenlijke universiteit lijkt echter voorgoed buiten de mogelijkheden te liggen.

V. De pers

We hebben het al eerder over de samenwerking tussen Radio Hasselt en de R.O.Z. gehad. Deze bestaat nog steeds, als schakel tussen de beide Limburgen. Verder is ook de invloed van de Belgisch Limburgse 'vrije radiozenders' op Nederlands Limburg aanzienlijk, met name voor wat betreft sportverslaggeving en verenigingsnieuws.

Ook besteden de diverse regionale kranten in beide Limburgen veel meer aandacht dan vroeger aan 'nieuws' uit het andere Limburg. Bovendien zorgt de steeds verder gaande 'bekabeling' voor een steeds groter wordend bereik van de Nederlandse en Belgische televisieprogramma's onderling. Hierdoor wordt de kennis over het andere Limburg, en in groter verband het andere land, steeds groter. Ook dit draagt bij tot een mentaliteitsverbetering.

Een echt 'Inter-Limburgs' tijdschrift is er tegenwoordig, mede door deze ontwikkelingen, niet meer. Zij zijn er in het verleden wel geweest, maar hebben nooit de gewenste populariteit en dus gewenste 'penetratie' van de bevolking bereikt. Een kort overzicht volgt hier:

De Bronk, 'Limburgs maandblad', (1953-1963); voortgezet als:

Maasland (1963-1970); voortgezet als:

Limburg Vandaag (1970-1979); speciaal opgezet als

Nederlands Belgisch tijdschrift; voortgezet als:

³⁷ J. Wieërs, De gemiste kans van een interlimburgse universiteit?, in: *Ons Erfdeel*, no 2, maart/april 1975, pag. 165-171.

Limburg Actueel (1980-1981).
Verder nog:
Limbogram (1967-1970); voortgezet als:
De Band (1971-1978).
Van Limburg Vandaag/Limburg Actueel werd gezegd dat het falen vooral te wijten was aan het feit dat het blad te zeer op overheidssubsidie en bedrijven dreef, en niet genoeg op een breed publiek was gericht.³⁸
De Vereniging van Limburgse schrijvers heeft een eigen publicatie onder de naam 'Oostland'. Voor diverse andere deelgebieden van de culturele betrekkingen bestaan wel nog tijdschriften en uitgaven, maar die zijn meestal op een klein, select publiek gericht en niet op een breed publiek, zoals bovenstaande uitgaven.
Op historisch gebied verdient wel zeker nog de reeks 'Maaslandse Monografieën' een aparte vermelding, die door het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg en het L.G.O.G. te Maastricht wordt uitgegeven. De ruim vijftig verschenen monografieën behandelden diverse onderwerpen uit het verleden van de beide provincies. In de redactie van de serie hebben personen uit Nederlands en Belgisch Limburg zitting.

BESLUIT

Met veel zaken ben ik nu tot de huidige situatie aangeland. Daarom tot slot nog een korte schets van de ontwikkeling en de vooruitzichten. Na de scheiding was er tot 1914 veel samenwerking tussen de bevolking, veelal op lokaal niveau, waarbij men weinig belemmeringen ondervond. Op overheidsgebied gebeurde er weinig. Tussen 1914 en 1940 ontstond er een tegenstelling. Er kwamen meer belemmeringen, maar er kwam ook een tegenbeweging op gang, gericht op samenwerking, het eerst onder de bevolking, wat later ook gevolgd door de overheid, op verschillende niveaus.
Na 1945 is er een versterking te zien van het streven naar contact, zowel bij overheid als bevolking. Ondanks tegenslagen, ik memoreer slechts het beëindigen van het Groot-Limburgs Toneel en het mislukken van een Inter-Limburgse universiteit, blijft de stijgende lijn aanhouden van de onderlinge contacten en successen. Zijn de overheidsinspanningen nog redelijk goed te volgen via uitgegeven verslagen en dergelijke, de

³⁸ Interview met de heer J. Raskin, 25-05-1987.

inspanningen van de bevolking zijn veel moeilijker te volgen. Vaak spelen ze zich op lokaal niveau af zonder schriftelijke neerslag en zijn ze afhankelijk van enkele welwillende personen. Vallen deze weg, dan is de zaak in kwestie vaak jarenlang 'sluimerend', om soms te herleven door nieuwe initiatieven van andere personen.

In ieder geval is er een bloeiende samenwerking, met name op het gebied van verenigingen en dergelijke. Men kan stellen dat de Inter-Limburgse culturele contacten van jaar tot jaar in kwantiteit toenemen. Op overheidsniveau is er meer overleg dan vroeger, zowel tussen de twee provincies alsook op grotere schaal, bijvoorbeeld in het kader van de Euregio Maas-Rijn, en in algemeen Europees verband.

Vele zaken zijn in dit kader niet in detail aan de orde gekomen. Dit bewijst slechts hoeveel Inter-Limburgse culturele betrekkingen er tegenwoordig zijn.

Dat soms de culturele betrekkingen en 'éénwording' na 1945 wat kunstmatig werden opgevoerd – men denke slechts aan het Limburgse volkslied dat met de vijfde strofe en al door Belgisch Limburg werd overgenomen – is geen echt bezwaar. Vóór 1945 was al te veel verwijdering ontstaan. Had men niet tijdig gereageerd, dan was het contact waarschijnlijk grotendeels verloren gegaan.

Daarom kan men in 1989, bij de 'herdenking' van 150 jaar scheiding der beide Limburgen, tenminste terugzien op vele vruchtbare initiatieven na 1945. Al zal menigeen, met de heer Knoors van de Maasketen Jan van Eyck, verzuchten dat we na 150 jaar scheiding beter kunnen rouwen dan feestvieren.

BIJLAGE

Aanvullend overzicht van niet besproken culturele betrekkingen c.q. vormen van samenwerking

Stand december 1987

- Cultureel Zomerevenement Thorn
- Interlimburgse monumentendag
- Interlimburgprijs go-cart rijden
- Bijeenkomsten bugelen en kruisboogschieten
- Contactraad Schouwburgen
- In de Stichting 'Zuid-Nederlandse ontmoetingen'
- Wagenspelen te Susteren
- Wagenspeelfestival te Bokrijk
- Hendrik Prijs prijs (van beide Limburgen en Brabant)
- Mathias Kemp Prijs (jaarlijkse culturele prijs voor literatuur)
- Frans Erens Prijs
- Belgisch-Nederlandse commissie ter bescherming van de St. Pietersberg
- Blasica, voor amateurmuzikanten
- Basilica concerten Tongeren
- L.G.O.G.
- vereniging 'de Aldenborg'
- 'Miss Limburg Internationaal' (Nederlands + Belgisch Limburg)
- raad voor het jeugdbeleid
- museumgids voor de Euregio
- provinciale filmprijzen
- diverse tentoonstellingen georganiseerd door musea uit beide provincies
- een reeks studiebeurzen, goeddeels ontstaan tussen de 15e en 18e eeuw
- Culturele prijs Limburg voor beeldende kunsten